

וכתבו התוס', שרביא לא תירץ כרבי חייא בר אבין, כי לדעתו ההלכנה בגפרית אינה קרויה 'ליבון' אלא בכלל ה'צביעה' היא. (וכמוסבר לעיל, הגפרית יוצרת פעולה אקטיבית בצמר להלבינו, לא הסרת הלכלוך בלבד. ואולם ר' חייא בר אבין, הולך בשיטת הירושלמי הנ"ל, ש'המלבנו' היינו בגפרית ואינו בכלל 'צובע'. וסתם ירושלמי – ר' יוחנן, רבו של ר' אלעזר (יבמות צו:), שהיה רבו של רבי חייא בר אבין – שם מג.). (מתוך ספר 'מעשה אורג' – לרב ישראל גוקאוויצקי, לונדון).

דף צד

'הרי שגזל חטין, טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה – כיצד מברך? אין זה מברך אלא מנאץ, ועל זה נאמר 'בוצע ברך'... – יש לדקדק מכך שנקטו הפרשת חלה – שלא שייך 'בוצע ברך' אלא לענין ברכות המצוות, שכאילו יוצא ממשמעות הברכה שנצטוונו גם לגזול ולהפריש ח"ו. והוא הדין בכל מצוה הבאה בעבירה, כגזול מצוה. אבל לענין ברכות הנהנין שאין בברכה הזכרת מצוה, אין שם ענין ניאוף.

וזה באור שיטת הראב"ד (ברכות א, יט) שאין איסור לברך על מאכל אסור. ואף לשיטת הרמב"ם (שם) שאסור לברך, בין בתחילה בין בסוף, (והרא"ש (ברכות פ"ז ב) הקשה עליו מכאן שמשמע שחייב בברכה אלא שברכתו – ניאוף), אין טעמו משום 'בוצע ברך'... אלא ענין אחר הוא, שדבר האסור באכילה אין בו מעיקרא תורת ברכה על אכילתו, כשם שאין ברכה על דבר מר שאינו ראוי כלל לאכילה. (עפ"י אבן האול – ברכות א, יט, ע"ש באורך).

במש"כ שהמדובר כאן רק על ברכת המצוה – בתוס' בברכות (מה. ד"ה אכל) נראה שלא גרסו כאן כלל הפרשת חלה אלא טחנה אפאה ואכלה ומברך... (וכבר העיר ע"כ רעק"א שם בגה"ש). וכעין זה ברש"י (שם מז. ד"ה הא). ולשיטתם צריך לפרש מה שאמרו כאן 'מצוה הבאה בעבירה' על הברכה בעצמה שהיא מצוה. וע' בדבר אברהם ח"א טז).

– כבר עמדו האחרונים ז"ל, לפי סברת אביי שלדעת ר' אליעזר בן יעקב 'שינוי – במקומו עומד', מדוע חלה ההפרשה כל עיקר, שכן משמע, שאמרו שברכתו ניאוף אך לא אמרו שאין הפרשתו הפרשה וברכתו ברכה לבטלה?

יש שתרצו (עונג יום טוב – או"ח לט; קובץ שיעורים. וע"ע בה"ר צבי), שההפרשה חלה משום 'אוש ושינוי השם', 'דמעיקרא טיבלא והשתא חלה' (כמו שאמרו לעיל סו. לענין תרומה), וסבר אביי, שאם שינוי היה קונה, אין כאן ניאוף, כיון שנשתנה הרי הוא כדבר אחר (ובדומה לאתנן, שאם שינוי קונה, אינו מאוס לגבוה), ומזה הוכיח ששינוי אינו קונה, ולכך ברכתו – ניאוף, הגם ששלו הוא והפרשתו הפרשה.

על אותה הדרך, י"ל עוד, שלכן הוא 'מנאץ', לפי שקנינו חל עם ההפרשה כאחת (וכמו שכתבו התוס' לעיל ס"ו לענין 'קרבנו – ולא הגזול', שכל שהקדש והקנין באין כאחת, הרי זו מצוה הבאה בעבירה, משא"כ אם קדם הקנין להקדש). ורבי דחה, שאפילו אם שינוי קונה קודם ההפרשה, לא מועיל לענין ברכה. (עפ"י שו"ת אחיעזר ח"ב לו, ג. והאריך שם עוד הלא לכאורה אין כאן שינוי השם על כל העיסה אלא על החלה שהפריש, ופלפל אם יש דין 'בעלים' על כל העיסה. וע"ע בדין הפרשת חלה בשאינה שלו, ובמסתעף מזה בסוגיתנו – ב'ברכת מרדכי' ח"ב יד; שו"ת שבט הלוי ח"ו נד.

ז'מי אמר שמואל הכי, והאמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין' – ע'
במובא לעיל (בדף סו. חוברת יז) בדיון האחרונים אם יכולת הגזלן לומר 'הרי שלך לפניך' תלויה לגמרי
בשאלה אם שינוי קונה, או אף אם שינוי אינו קונה, הלא מכל מקום נשתנה החפץ, ואי אפשר
להשיבו כמות שהוא. ומכאן כתבו להוכיח שכל שלא קנה, יכול להשיבו, שאל"כ מה מקשה
משמואל, הלא ניתן לומר שאף כי אינו קונה, אין יכול להשיב השברים, אלא מוכח דהא בהא תליא.
(עפ"י שו"ת אהי"ע ח"ג פב, א. וע' חדושי הגר"ח הלוי – גזילה ב, טו)

**(ע"ב) 'אקרי כאן זנשיא בעמך לא תאור' – בעושה מעשה עמך?' – כאן מדובר באדם
גזלן או במלוה ברבית שרוב עסקו בכך, כמו שכתבו בתוספות. ואולם מסוגית הגמרא
ביבמות (כב) יש להוכיח שאפילו בעבירה באופן אקראי, במזיד, הרי הוא בכלל 'אינו עושה מעשה
עמך'.**

והטעם, כיון שבידו לשוב בתשובה ולא שב – שוב אין זה בגדר אקראי. וכן כתב בספר יראים (קנו).
(עפ"י קובץ שיעורים).

אולם ב'פני יהושע' כאן מבואר שבאקראי אינו בכלל זה. (והביאו להלכה ה'פתחי תשובה' – יו"ד רמ סקט"ו.
אך אפשר שהם מיירו בסתמא שאין ידוע אם עשה תשובה, והרי אמרו 'אם ראית ת"ח... אל תהרהר...').
וכבר נחלקו הדעות בין הפוסקים, אם יש מצות כיבוד באב רשע. ושיטת הרמב"ם (ממרים ו) והשו"ע
(יו"ד רמ, יח) שחייבין. וכבר יישבו האחרונים שיטה זו עם סוגיתנו – ע' בית יוסף שם (ובט"ז). וב'פני
יהושע' הוסיף לתרץ שבאותו ענין עצמו שעבר – לכו"ע אין חייבין לכבדו. וע"ש הסבר נוסף.
(בקוב"ש שם האריך בדיני מי שאינו בכלל 'אחיך' בתורה ובמצוות, בשאר דינים – כגון איסור שנאה, הכאה, קללה,
ע"ש.

ויש לציין עוד: בבא מציעא נט; פיה"מ לרמב"ם – סנהדרין פרק חלק, ביסוד הי"ג; סמ"ק יו; שו"ת מהרי"ל קצו (רכד);
שו"ת חות יאיר סב; תומר דבורה ספ"ב; שו"ע הגר"ו – הל' אונאה וגניבת דעת, ל; תניא לב; אהבת חסד ג, ב).

דף צה

הערות ובאורים בפשט

**'תא שמע גזל בהמה והוקינה... ואי סלקא דעתך סבר רבי מאיר שינוי במקומו עומד,
אפילו בהמה נמי...' – ואין לומר ששם קנס רבי מאיר לשלם כשעת הגזילה, שאם כן, היה לו להשוות הדין גם
בעבדים. אבל אם שינוי קונה, מובן החילוק בין בהמה לעבדים, כי עבדים דינם כקרקע שאינה נקנית לגזלן.
אך לפי זה צריך באור מה שאמרו לאיכא דאמרי', מדאפיך רב ותני גזל פרה והוקינה עבדים והוקינו משלם כשעת
הגזילה דברי ר' מאיר – ודאי לרבי מאיר שינוי קונה. ומה ראייה, אפשר ששינוי אינו קונה וקנס ר"מ בבהמה ובעבדים
שישלם כפי ערכם קודם שהוקינו?**

אלא י"ל, כיון שעל כרחנו צריך לומר שר"מ קנס באחד מן המקומות, ודאי דוחק הוא לומר שסובר ששינוי אינו קונה
(שלדעת רבא לעיל, אין שום תנא הסובר כן) וקנס בפרה והוקינה, מאשר לומר להפך, ששינוי קונה, וקנס בפרה וילדה.

(ע"ב) 'מאי לאו בעם הארץ, דלא ידע דקרקע נגזלת או אינה נגזלת...' – אף על פי ששם

פרק תשיעי – הגזול עצים

קמ"ד. האם הפעולות דלהלן מהוים 'שינוי' הקונה בגזילה?

- א. בניית כלי מעצים משופין.
 - ב. ליבון הצמר. פרט הדין בניפוץ, סריקה, הלבנה, הגפרה (בגפרית).
 - ג. צביעת צמר. (צג:)
- א. הרי זה שינוי החוזר לברייתו, ולאבי מועיל מדרבנן, ולרב אשי אינו קונה. (ולרבה מועיל מדאורייתא – תוס').
- ב. ליבון צמר – נחלקו חכמים ורבי שמעון אם נחשב שינוי. ולדברי רבא אפילו ר"ש מודה בניפוץ ביד שאינו שינוי. וכן אמר רבי חייא בר אבין שבהלבנה רגילה (ללא גפרית) אינו שינוי. ובגפרית – הרי זה שינוי (אף לחכמים. ומחלוקת ר"ש וחכמים בסירוק לבד. תוס').
- ג. לחכמים – קונה (אפילו בשניתן להעבירו). לרבי שמעון – לאבי, נחלקו תנאים בשיטתו, ולרבא צבע שאפשר להעבירו – אינו קונה, וש"א להעבירו – מועיל.

קמ"ה. א. שינוי החוזר לברייתו – האם קונה בגזול?

- ב. שינוי הקונה – האם הוא מדאורייתא או מדרבנן?
 - ג. האם יש הסוברים ששינוי בגזול אינו מועיל כלל, לא מדאורייתא ולא מדרבנן? (צג:–צד)
- א. לדעת ר' יוחנן ואביי – קונה מדרבנן. לרב אשי – אינו קונה כלל (ולרבה לעיל סה:). – קונה מדאורייתא. תוס'). וכן ישנם כמה תנאים הסוברים שאינו מועיל כלל – ר' שמעון, ר' שמעון בן אלעזר.
- ב. לדעות הסוברות ששינוי קונה – קונה מדאורייתא. (מלבד בשינוי החוזר, שאמר ר' יוחנן שאינו אלא מדרבנן).
- ג. לאביי – סוברים כן כמה תנאים. ורבא דחה זאת.

קמ"ו. האם יתומים חייבים להחזיר גזילות או כספים שאביהם לקח שלא כדין? (צד:)

לפי המבואר בסוגיא אינם חייבים אלא אם התפץ הגזול עומד בעינו, ואביהם עשה תשובה ולא הספיק להשיבו, שאז חייבים בכבודו, ומשום כבודו – מחזירים. אבל לולא כן – פטורים (שקנהו בשינוי רשות, דקסבר רשות יורש כרשות לוקח).

קמ"ז. א. גזל פרה והמליטה אצלו – מה דין תשלומי, ומדוע?

- ב. מה הדין במקרה הנ"ל, אלא שלא ידע שהפרה גזולה? (צה)
- א. לר' מאיר – חייב להשיב הפרה עם הולד לבעלים, שאף ששינוי קונה – קנס רבי מאיר שלא יהא חוטא נשכר.
- לר' יהודה – משיב את הפרה, ומשלם את הפחת אם היא נפחתה שבין שעת הגזילה לשעת העמדה בדין. והולד – שלו.
- לר' שמעון – משלם כפי שוויה בעת הגזילה. (ולרב השבח לנגזל, ונותן לגזולן למחצה לשליש ולרביע. תוס')
- ב. לר"י ולר"ש – לא מבואר חילוק בין שוגג למזיד, אולם לר"מ לא קנסו בשוגג שיחזיר הולד.

קמ"ח. גזל פרה ונתעברה אצלו והשביחה – מה דין התשלומין? (צה:)

- לר' מאיר – משיבה כמות שהיא מושבחת. וכן סובר ר' יהודה אליבא דרב זביד.
- לר' שמעון אליבא דרב זביד – קנאה בשינוי ומשלם דמיה כשעת הגזילה, וכן שי' ר' יהודה אליבא דרב פפא.